

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Växjö tingsrätts, mark- och miljödomstolen, beslut 2022-09-23 i mål nr M 506-22, se bilaga A

PARTER

Klagande

1. ELHE

2. BEOL

Motpart

1. Havs- och vattenmyndigheten
Box 11930
404 39 Göteborg

2. Kammarkollegiet
Box 2218
103 15 Stockholm

3. Länsstyrelsen i Skåne län
205 15 Malmö

4. Ängelholms kommun
262 80 Ängelholm

SAKEN

Avvisat yrkande om omprövning för moderna miljövillkor avseende Skaftarps vattenkraftverk vid Käglean i Ängelholms kommun

HOVRÄTTENS AVGÖRANDE

Mark- och miljööverdomstolen undanröjer mark- och miljödomstolens beslut och återförvisar målet till mark- och miljödomstolen för fortsatt behandling.

Dok.Id 2049103

Postadress
Box 2290
103 17 Stockholm

Besöksadress
Birger Jarls Torg 16

Telefon
08-561 670 00
08-561 675 50

E-post: svea.avd6@dom.se
www.svea.se

Telefax

Expeditionstid
måndag – fredag
08:00–16:30

YRKANDEN M.M. I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

ELHE och **BEOL** har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska upphäva mark- och miljödomstolens beslut att avvisa deras där i första hand framställda yrkande om omprövning för moderna miljövillkor avseende Skaftarp vattenkraftverk och återförvisa målet dit för fortsatt handläggning. De har till stöd för talan gjort gällande att verksamheten vid Skaftarp vattenkraftverk bedrivs med stöd av en rättighet grundad i en urminnes hävd och utvecklat skälen för detta i allt väsentligt på samma sätt som i mark- och miljödomstolen. Utöver vad de hänvisat till tidigare har de här gett in bland annat en historisk karta från Lantmäteriets arkiv från 1804.

Kammarkollegiet, Länsstyrelsen i Skåne län och **Havs- och vattenmyndigheten** har motsatt sig ändring av mark- och miljödomstolens beslut. De har till stöd för sin inställning i allt väsentligt anfört detsamma som i mark- och miljödomstolen.

Ängelholms kommun har förklarat sig inte ha något ytterligare att tillägga i målet.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS SKÄL

Mark- och miljödomstolen har beslutat att avvisa **ELHE:s** och **BEOL:s** där framställda förstahandsyrkande om att den vattenavledning som för närvarande sker genom två kaplanturbiner ska beviljas nya miljövillkor. Domstolen har sammanfattningsvis bedömt att sökandena inte har visat att verksamheten vid Skaftarp vattenkraftverk bedrivs med stöd av en rättighet grundad i en urminnes hävd som kan jämföras med ett tillstånd enligt miljöbalken. Med anledning av detta har domstolen kommit fram till att förstahandsyrkandet inte kan tas upp till prövning och därför ska avvisas.

Mark- och miljööverdomstolen har i tre slutliga beslut den 21 mars 2024 i mål nr ÖM 13530-22, ÖM 13531-22 och ÖM 637-23 gjort vissa uttalanden av betydelse för mål om omprövning av vattenverksamhet för moderna miljövillkor. I besluten anförde Mark- och miljööverdomstolen att det inte torde finnas något hinder mot att frågan om det finns ett tillstånd eller en äldre rättighet som kan uppdateras med moderna

miljövillkor prövas som en fråga om processförutsättning, dvs. i den ordning som gäller för rättegångshinder. Mark- och miljööverdomstolen lade emellertid till att prövningen i sådant fall ska göras med utgångspunkt i vad sökanden har påstått om den omständighet som åberopas till grund för behörigheten att få sin sak prövad. Detta innebär att domstolen ska godta påståendet, om det inte är uppenbart att det inte kan leda till bifall.

I likhet med i de tre nämnda målen har mark- och miljödomstolen i detta fall prövat frågan om sökandena har en äldre rättighet som en processförutsättningsfråga. Mark- och miljööverdomstolen finner inte anledning att frångå utgångspunkterna i de tidigare besluten. Vad sökandena påstått om de omständigheter som åberopas till stöd för domstolens behörighet ska alltså godtas, om det inte är uppenbart att vad som påståtts inte kan leda till bifall.

Sökandena i detta mål har gjort gällande att vattenverksamheten vid Skaftarp vattenkraftverk bedrivs i enlighet med en sådan särskild rättighet att förfoga över vatten som avses i 5 a § lagen (1998:811) om införande av miljöbalken. De har bland annat hänvisat till att vattenanläggningen har sitt ursprung på 1500-talet, att dammanläggningen som idag finns på platsen tillkom på 1800-talet, att det enligt då gällande lag inte fanns något krav på tillstånd samt att verksamheten har bedrivits kontinuerligt utan invändningar sedan dess.

Mot denna bakgrund är det inte uppenbart att det inte är fråga om en sådan rättighet som kan ligga till grund för en omprövning för moderna miljövillkor. Mark- och miljödomstolen borde därmed inte ha avvisat yrkandet på den grunden utan tagit ställning till frågan som en del av prövningen i sak. Mark- och miljödomstolens beslut ska därför undanröjas och målet återförvisas till mark- och miljödomstolen för fortsatt behandling.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B
Överklagande senast 2024-05-10

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Liselotte Rågmark, Mikael Hagelroth och Rikard Backelin, referent, samt tekniska rådet Ingrid Johansson.

Föredragande har varit Susanne Schultzberg.

RÄTTEN

Rådmannen Marie Gerrevall, ordförande tillika protokollförare, och tekniska rådet
Mats Käll

Sökande

1. ELHE

2. BEOL

SAKEN

Ansökan om moderna miljövillkor för Skaftarp vattenkraftverk vid Käglean, beläget inom fastigheterna X och Y, Ängelholms kommun; nu fråga om avvisning

---

Målet föredras och mark- och miljödomstolen antecknar följande.

Bakgrund

ELHE och BEOL har under januari 2022 till mark- och miljödomstolen inkommit med en ansökan om moderna miljövillkor för anläggningen Skaftarp vid Käglean, Ängelholms kommun.

Mark- och miljödomstolen har givit utvalda remissmyndigheter möjlighet att uttala sig om behovet av komplettering av ansökan. Yttranden har inkommit från Havs- och vattenmyndigheten, Miljö- och tillståndsnämnden i Ängelholms kommun, Kammarkollegiet och Länsstyrelsen i Skåne län.

Mark- och miljödomstolen har därefter förelagt sökandena, för det fall de vidhåller sitt förstahandsyrkande, att komplettera sin ansökan med följande valda delar:

- En redogörelse och utredning som styrker att urminnes hävd faktiskt föreligger

- De moderna miljövillkor som de i detalj föreslår

Sökandena har inom utsatt tid inkommit med en komplettering.

Yrkanden

ELHE och BEOL har i första hand yrkat att den vattenavledning, som sker för att utnyttja kraften i vattnet genom för närvarande två kaplanturbiner, beviljas nya miljövillkor. De anser att rättslig grund föreligger genom urminnes hävd och relaterar till en tidigare dom från mark- och miljödomstolen i mål M 5564-17. Sökandena har senare kompletterat med utdrag av en kulturhistorisk utredning som gjordes av länsstyrelsen respektive utdrag ur Bjärehärads släktrings forskning om Skaftarp och de anser att detta väl styrker historiken kring platsen. De anför vidare bland annat att dammanläggningen är ombyggd två gånger under slutet av 1970-talet och i början av 2000-talet på initiativ av länsstyrelsen och fiskeklubben, för att förbättra passerbarheten och miljöanpassas.

När det gäller förslaget till moderna miljövillkor har de inledningsvis bland annat uttalat att de klarar villkor som säkerställer tillräckliga flöden och att länsstyrelsen får precisera villkor kring drift. För att anpassa driften vill de bygga om intaget till turbinerna, täta nuvarande kanal under huset och göra ett nytt intag. Det anser de skulle göra flödet mot inloppet mot intagsgaller lugnare och inte dra in eventuella fiskar, och att flyktmöjligheten blir mycket bättre. Nivåregleringen blir mycket jämnare med tryckgivaren som då går att hålla nivån inom 1-2 dm. För att säkerställa flödet mot huvudfåran via utskovet i dämnet går det att ha en fast regel på betongtröskeln vid intagsluckan med 10 cm.

Vidare anför de att de ska stänga turbinerna i tre veckor för att skydda smoltens vandring, när vattentemperaturen på våren kommer upp i sju grader.

Miljö- och tillståndsnämnden, Ängelholms kommun, efterfrågar bland annat en beskrivning eller underlag som styrker urminnes hävd, vilket anges som skäl till fortsatt drift.

Kammarkollegiet anser att det inte finns något tillstånd enligt miljöbalken, eller motsvarande äldre lagstiftning, till nuvarande verksamhet vid Skaftarps kraftverk. Kammarkollegiet har hänvisat till Länsstyrelsen i Skåne läns rapport 2015:38 Rösjöholmsån och Käggleån, Vattenknutna kulturmiljöer. Kammarkollegiet anser att det utifrån uppgifterna i angivna rapport klart framgår att det inte har förekommit någon turbindrift med elproduktion vid Skaftarps kraftverk före 1920-talet och att den nuvarande turbindriften inte har pågått längre än sedan början av 1990-talet. Därmed uppfyller inte verksamheten vid kraftverket - turbindrift för elproduktion - rekvisiten för urminnes hävd. Kammarkollegiet anför sammanfattningsvis att sökandena inte har visat att den dämmande verksamheten, som nu pågår, har pågått på samma sätt sedan innan 1882. Det finns således, enligt kollegiets mening, inget att ompröva.

Länsstyrelsen i Skåne län konstaterar att domen i mål M 5564-17 inte klargör om alla delar av anläggningen omfattas av urminnes hävd samt att rättsläget är oklart när det gäller urminnes hävd för vattenavledning för turbindrift. Länsstyrelsen anser därför att sökanden behöver komplettera ansökan med en redogörelse för vilka delar av anläggningen man anser omfattas av urminnes hävd. Av ansökan ska framgå vilka anläggningsdelar som berörs, hur de är utformade, när de är uppförda, om de har ändrats och vilket år de fick den utformning de har idag. Om verksamheten är ändrad under tiden anläggningen funnits ska det framgå hur verksamheten tidigare har bedrivits, hur den bedrivs idag och när den har ändrats.

Länsstyrelsen upplyser om att sökanden, i det fall denna inte kan visa att inverkan på vattenförhållandena i allt väsentligt varit densamma sedan anläggningens uppförande och före 1882, behöver ansöka om tillstånd för de delar som inte omfattas av urminnes hävd. Sökanden behöver i sådant fall genomföra ett samråd enligt 6 kap miljöbalken.

Havs- och vattenmyndigheten har framfört att ansökan är otydlig och knapphändig och att en komplettering av ansökan därför är nödvändig.

Mark- och miljödomstolen meddelar följande

BESLUT

Mark- och miljödomstolen avvisar ELHE och BEOL:s förstahandsyrkande om att den vattenavledning som för närvarande sker genom två kaplanturbiner ska beviljas nya miljövillkor.

SKÄL FÖR BESLUT

Tillämpliga bestämmelser

Nya regler gäller sedan den 1 januari 2019 för omprövning för moderna miljövillkor.

Enligt 11 kap. 6 § första stycket miljöbalken gäller följande.

Med vattenverksamhet för produktion av vattenkraftsel avses i detta kapitel en vattenverksamhet som innebär vattenreglering, vattenbortledning, vattenöverledning eller annan påverkan på vattnets flöde och är avsedd för produktion av el genom omvandling av energin i strömmande vatten, eller när verksamheten påbörjades, var avsedd för sådan produktion.

Enligt 11 kap. 27 § första stycket miljöbalken gäller följande.

Den som bedriver en tillståndspliktig vattenverksamhet för produktion av vattenkraftsel ska se till att verksamheten har moderna miljövillkor. Med detta avses att tillståndets villkor eller bestämmelser till skydd för människors hälsa och miljön har bestämts enligt denna balk genom en dom eller i ett beslut som inte är äldre än fyrtio år. Om det i tillståndet för verksamheten har bestämts en annan tid för översyn av miljövillkoren, ska dock den tiden gälla.

De nya reglerna innebär också att det ska finnas en nationell plan för de provningar som avses i 11 kap. 27 § miljöbalken, se 28 § samma kapitel. Det finns inte någon skyldighet för verksamhetsutövaren att anmäla sig till planen och de nya reglerna ger också utrymme för att ansöka om tillstånd eller omprövning utanför systemet med den nationella planen, se 36 § förordning (1998:1388) om vattenverksamhet och prop. 2017/18:243 s 119.

Ett tillstånd till vattenverksamhet enligt miljöbalken omfattas av rättskraft enligt 24 kap. 1 § miljöbalken beträffande de frågor som har prövats. Enligt 5 § lag (1998:811) om införande av miljöbalken, MP, gäller detsamma tillstånd meddelade enligt viss angiven äldre lagstiftning, t.ex. de tidigare gällande vattenlagarna.

Genom 5 a § MP, som trädde i kraft den 1 januari 2019, stadgas numera följande.

En verksamhet som bedrivs i enlighet med en urminnes hävd, ett privilegiebrev eller en annan sådan särskild rättighet att förfoga över vatten som avses i 2 kap. 41 § vattenlagen (1918:523) ska anses bedrivas med stöd av en rättighet som har tillkommit enligt motsvarande bestämmelser i miljöbalken eller i föreskrifter som har meddelats med stöd av miljöbalken, om det inte följer något annat av denna lag eller av föreskrifterna.

När det gäller frågan om vilket beviskrav som ska ställas på verksamhetsutövaren när det gäller att det föreligger en äldre rättighet så kan följande noteras. Av Civilutskottets betänkande Vattenmiljö och vattenkraft m. m. 2017/18:CU31 s 17 ff framgår bland annat att det är viktigt att beviskraven i frågan om vad den äldre rättigheten omfattar inte ställs så höga att det i praktiken blir omöjligt att bevisa vad som är rättskraftigt avgjort. Vad som är förenligt med urminnes hävd framgår sällan av något särskilt dokument. Det bör enligt vad som anges i betänkandet vara tillräckligt att verksamhetsutövaren med hänsyn till omständigheterna kan göra sannolikt att den verksamhet som bedrivs idag inte i något väsentligt avseende skiljer sig från hur den kan antas ha bedrivits före införandet av de tillståndskrav som miljöbalken ersätter.

Frågan som prövas i detta beslut

Den nu aktuella frågan i målet är om den sökta verksamheten kan anses ha tillstånd genom att urminnes hävd har uppkommit.

Mark- och miljödomstolen kan konstatera att det har ifrågasatts genom bland annat Kammarkollegiet och Länsstyrelsen i Skåne län att urminnes hävd föreligger.

Mark- och miljödomstolens bedömning

En verksamhet kan inte omprövas om inte de legala förutsättningarna för omprövning föreligger, oavsett om verksamheten upptagits i den nationella planen eller inte.

I nu aktuellt fall ska därför först frågan om det föreligger urminnes hävd eller inte prövas av domstolen innan en eventuell omprövning för moderna miljövillkor kan ske.

Urminnes hävd är att jämföra med tillstånd i den del frågan kan anses ha prövats. En urminnes hävd som kan anses vara ett tillstånd enligt miljöbalken har alltså rättskraft endast beträffande de frågor som kan visas vara tillåtna i förhållande till hur anläggningen är konstruerad och verksamheten bedrivs. Detta anses innebära att urminnes hävd kan omfatta anläggningar och verksamheter som tillkommit 90 år före jordabalkens ikraftträdande år 1972, dvs. före år 1882. Det är endast en verksamhet som bedrivits obestridd som kan anses ha ett tillstånd enligt miljöbalken med stöd av urminnes hävd. En urminnes hävd som anses vara ett tillstånd enligt miljöbalken har rättskraft endast beträffande de frågor som kan visas vara tillåtna i förhållande till hur anläggningen är konstruerad och verksamheten bedrivits, prop. 2017/18:243 s. 103, 110 och 236.

Sökandena har, genom att hänvisa till en tidigare dom som meddelats av mark- och miljödomstolen vid Växjö tingsrätt och historiska dokument, ansett att urminnes hävd föreligger för vattenkraftsanläggningen vid Skaftarp.

Mark- och miljödomstolen anser att sökandena ska visa att följande i allt väsentligt varit detsamma sedan år 1882 för att urminnes hävd och därmed ett grundtillstånd ska anses föreligga:

- Dammens (dammanläggningens) läge och funktion
- Dammens inverkan på vattenförhållandena
- Anordningar för vattenbortledning

Från de historiska dokument som sökandena har ingivit anser domstolen förvisso att det är rimligt att utgå från att det har funnits en fördämning på platsen med en tillhörande funktion med avledning av vatten till en inloppskanal, initialt till en kvarn och senare till kraftverksturbiner. Det är också i princip den bedömning mark- och miljödomstolen vid Växjö tingsrätt gjort i målet M 5564-17, som rörde ett överklagat föreläggandebeslut.

När det dock gäller den mer precisa inverkan på vattenförhållandena och att dagens anordningar för vattenbortledning är lika de ursprungliga (före 1882) har sökandena enligt domstolens bedömning inte kunnat visa detta. I ovan nämnda dom har sökandena som stöd till sitt överklagande bland annat anfört att när den första laxtrappan byggdes i mitten av 1970-talet bestod dämnet av en stor sten som grävdes bort, samtidigt som ett nytt krön av cement anlades. Detta krön lades lägre än den tidigare stenkanten. Arean på kanalen som löper fram till kvarnen minskades också. Efter denna första ombyggnad gjordes ytterligare ombyggnader med nya stora stenar, samtidigt som krönet bilades upp för att säkra ett minimiflöde. En liknande historisk beskrivning återfinns i sökandens komplettering av föreliggande ansökan.

I M 5564-17 anför nuvarande sökanden dessutom att dämnet och kanalen alltid har funnits samt att under åren 1920 till 1930 byggdes landsvägen och i samband med det så uppgav de att man anpassade både kanal och huvudfåra för att kunna anlägga vägen. Dämnet uppges ha byggts om åren 1970-1975 respektive år 2002-2003 för att förbättra olika fiskarters vandring upp- och nedströms.

Baserat på det underlag som sökandena inkommit med anser domstolen sammanfattningsvis att sökandena inte har förmått visa att urminnes hävd föreligger i sin helhet för nuvarande anläggnings läge och funktion, inklusive tillhörande anordningar. De har inte heller visat att urminnes hävd föreligger för anläggningens inverkan på vattenförhållandena genom dämning respektive vattenbortledning.

Mark- och miljödomstolen beslutar därför att ELHE och BEOL:s ansökan om omprövning ska avvisas. Med denna utgång saknas anledning att närmare pröva frågan om föreslagna moderna miljövillkor är tillräckliga.

Det ska förtydligas att detta beslut *inte* innebär att domstolen tagit ställning till sökandenas andrahandsyrkande rörande utrivning.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (MMD-21)

Överklagande senast tre veckor från delfående av beslutet.

Marie Gerrevall

Rådman

Protokollet uppvisat/

Hur man överklagar

MMD-21

Vill du att beslutet ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Ditt överklagande ska ha kommit in till domstolen inom 3 veckor. Tiden räknas från den dag som du fick del av det skriftliga beslutet.

Vilken dag går tiden ut?

Sista dagen för överklagande är samma veckodag som tiden börjar räknas. Om du exempelvis fick del av beslutet måndagen den 2 mars går tiden ut måndagen den 23 mars.

Om sista dagen är en lördag, söndag, helgdag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton, räcker det att överklagandet kommer in nästa vardag.

Så här gör du

1. Skriv mark- och miljödomstolens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att beslutet ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att Mark- och miljööverdomstolen ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).
3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.
4. Lämna namn samt aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.

Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skriv under överklagandet själv eller låt ditt ombud göra det.
6. Skicka eller lämna in överklagandet till mark- och miljödomstolen. Du hittar adressen i beslutet.

Vad händer sedan?

Mark- och miljödomstolen kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att beslutet gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar domstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Mark- och miljööverdomstolen.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning kan även Mark- och miljööverdomstolen skicka brev på detta sätt.

Prövningstillstånd i Mark- och miljööverdomstolen

När överklagandet kommer in till Mark- och miljööverdomstolen tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Mark- och miljööverdomstolen ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att mark- och miljödomstolen dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om mark- och miljödomstolen har dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rättstillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller det överklagade beslutet. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med mark- och miljödomstolen om du har frågor. Adress och telefonnummer finns på första sidan i beslutet.

Mer information finns på www.domstol.se.

Hur man överklagar Mark- och miljööverdomstolens avgörande

Den som vill överklaga Mark- och miljööverdomstolens avgörande ska göra det genom att skriva till Högsta domstolen. Överklagandet ska dock skickas eller lämnas till Mark- och miljööverdomstolen.

Senaste tid för att överklaga

Överklagandet ska ha kommit in till Mark- och miljööverdomstolen senast den dag som anges i slutet av Mark- och miljööverdomstolens avgörande.

Beslut om häktning, restriktioner enligt 24 kap. 5 a § rättegångsbalken eller reseförbud får överklagas utan tidsbegränsning.

Om överklagandet har kommit in i rätt tid, skickar Mark- och miljööverdomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Högsta domstolen.

Prövningstillstånd i Högsta domstolen

Det krävs prövningstillstånd för att Högsta domstolen ska pröva ett överklagande. Högsta domstolen får meddela prövningsstillstånd endast om

1. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen eller om
2. det finns synnerliga skäl till sådan prövning, så som att det finns grund för resning, att domvilla förekommit eller att målets utgång i Mark- och

miljööverdomstolen uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Överklagandets innehåll

Överklagandet ska innehålla uppgifter om

1. klagandens namn, adress och telefonnummer,
2. det avgörande som överklagas (domstolens namn och avdelning samt dag för avgörandet och målnummer),
3. den ändring i avgörandet som klaganden begär,
4. de skäl som klaganden vill ange för att avgörandet ska ändras,
5. de skäl som klaganden vill ange för att prövningstillstånd ska meddelas, samt
6. de bevis som klaganden åberopar och vad som ska bevisas med varje bevis.

Förenklad delgivning

Om målet överklagas kan Högsta domstolen använda förenklad delgivning vid utskick av handlingar i målet, under förutsättning att mottagaren där eller i någon tidigare instans har fått information om sådan delgivning.

Mer information

För information om rättegången i Högsta domstolen, se www.hogstodomstolen.se